

Visatlas Utrecht

Jan Kranenbarg, Willie van Emmerik & Fabian Smith

Utrecht is een waterrijke provincie met veenplassen en een netwerk van sloten, wettingen, stadswateren, rivieren en kanalen. Een groot deel van de Nederlandse zoetwatervisfauna komt hier dan ook voor. Dit voorjaar is de nieuwe visatlas uitgekomen waarmee de actuele verspreiding van ruim 50 vissoorten wordt ontsloten.

Aanleiding

In 2003 verscheen de eerste visatlas over de provincie Utrecht (De Jong *et al.*, 2003). In de vijftien jaar die verstreken zijn is er, mede onder impuls van de Kaderrichtlijn Water, veel gedaan. De waterkwaliteit is verbeterd waardoor waterplanten terugkeerden, oevers zijn natuurlijker gemaakt en vismigratievoorzieningen aangelegd. Ook vond er uitbreiding van nieuwe exotische vissoorten plaats. In vergelijking tot de periode van de vorige visatlas zijn er bovendien veel meer visgegevens verzameld door onder andere de provincie, waterbeheerders en vrijwilligers. Daarom is in 2017 gestart met een nieuw atlasproject met als doel de visgegevens bij elkaar te brengen en het aanvullend inventariseren van witte gebieden met relatief weinig visgegevens.

Inhoud van de atlas

In vrijwel alle ruim 1.400 kilometerhokken met water van Utrecht zijn visgegevens verzameld. Deze gegevens zijn verwerkt tot verspreidingskaarten van de vissoorten. Het hart van de atlas wordt gevormd door de soortteksten waarin wordt ingegaan op het voorkomen van de soorten in Utrecht met daarnaast informatie over hun uiterlijk, het leefgebied, levenswijze, bedreigingen en bescherming. Hiernaast gaat het boek in op de verschillende watertypen in de provincie met veel mooie foto's van het onderwaterlandschap. Er is een apart hoofdstuk over zoetwatervissen dat ingaat op de taxonomische en ecologische indeling van vissen en de zeldzaamheid en het belang van Utrecht voor de verschillende vissoorten. Ook wordt het voor vissen relevante beleid, de bescherming en het beheer in een hoofdstuk uiteengezet. Daarbij worden voorbeelden gegeven van de maatregelen die recentelijk zijn uitgevoerd om de leefomgeving voor vissen te verbeteren.

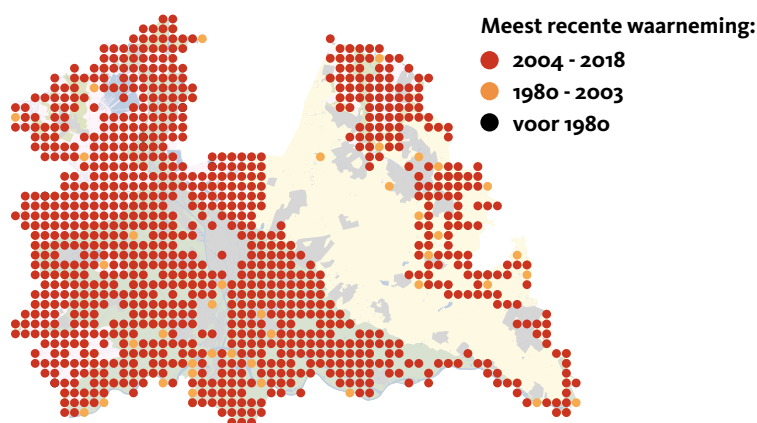
Belang van Utrecht voor vissen

In de provincie komen naast generalistische soorten als baars en blankvoorn, opvallend veel plantenminnende soorten wijd verspreid voor. Tiendoornige stekelbaars en snoek behoren zelfs tot de meest algemene soorten met een kilometerhokpresentie van ruim 80% respectievelijk ruim 70%. Zij varen wel bij het grote areaal aan sloten, vaarten en plassen met plantenrijke oevers. Ten opzichte van andere provincies blijkt Utrecht van groot belang als leefgebied voor verschillende vissoorten van de nationale Rode

Winde. (Foto: Jelger Herder)

Verspreiding van de kleine modderkruiper in Utrecht. (Foto: Jelger Herder)

Lijst (RL) en de Habitatrichtlijn (HR). Het gaat onder andere om kroeskarper (RL), bittervoorn (HR), kleine modderkruiper (HR), kwabaal (RL) en alver (RL). De eerste drie soorten zijn typerend voor kleinschaliger wateren met begroeide oevers. Utrecht is behalve voor de alver ook van relatief groot belang voor de winde. Het betreft beide gedeeltelijk stromingsminnende soorten die graag vertoeven in de grote rivieren en de kleinere traag stromende riviertjes in de provincie.

De meest bedreigde soort in Utrecht is de kwabaal. Van deze soort resteert een van de laatste Nederlandse populaties in Utrecht. Beschrijvingen in oude boeken wijzen erop dat hij tot in de eerste helft van de vorige eeuw onder andere werd waargenomen in de Vecht, het Valleikanaal, de Oude- en Kromme Rijn, de Barneveldse Beek, de plassen bij Tienhoven en de Vinkeveense Plassen. Tegenwoordig is de soort zeer zeldzaam, alleen uit de Vinkeveense Plassen komen nog regelmatig meldingen van waarnemingen.

Nieuwe exoten

Ten opzichte van de vorige visatlas is het aantal en de verspreiding van exotische vissoorten in de provincie sterk toegenomen. Het gaat hierbij om soorten als blauwband, blauwneus, Donaubrasem, kesslers grondel, Pontische stroomgrondel, zwartbekgrondel en marmergrondel. Met name de laatste soort doet het buitengewoon goed in de provincie. In vijftien jaar zijn er ruim

400 kilometerhokken gekoloniseerd. De soort komt tegenwoordig wijd verspreid voor in de Utrechtse riviertjes, kanalen, plassen, weteringen en zelfs sloten.

Dankwoord

Bij de totstandkoming van de atlas is een groot aantal personen en organisaties betrokken. Speciale dank voor het financieren van het project gaat uit naar Rijkswaterstaat, Provincie Utrecht, Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Waterschap Amstel, Gooi en Vecht/Waternet, Waterschap Vallei en Veluwe, Sportvisserij Nederland, federatie Sportvisserij MidWest Nederland en het Prins Bernhard Cultuurfonds afdeling Utrecht.

Vissen inventariseren in Utrecht

Hoewel de atlas uit is valt er nog genoeg te ontdekken in Utrecht. Er worden regelmatig visexcursies georganiseerd en kilometerhokken geïnventariseerd op de aanwezigheid van beschermde soorten als de rivierdonderpad, bittervoorn, kleine en grote modderkruiper. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met Fabian Smith (f.smith@ravon.nl), of met de werkgroep Utrecht, zie <https://www.ravon.nl/Utrecht>

De atlas is te verkrijgen in de webwinkel van RAVON (www.ravon.nl).